

Litteratur

THEDE PALM:

Försvar för Vilhelm Moberg

Vilhelm Moberg har alltså kommit ut med andra delen av »Min svenska historia berättad för folket» (Norstedts), och ingen tidningsläsare lär ha kunnat undgå att få veta att den går från Engelbrekt till Dacke. Den har mötts av en nästan enhällig hyllningskör. Hänfört beröm för Mobergs stilistiska förmåga har understötts av uttalanden i stil med ett av en historieprofessor, som ungefär förklarar att Moberg är den ende geniale historikern i Sverige.

Är detta att göra Moberg rättvisa? I fråga om det stilistiska är svaret ja. Han skriver svenska rakt fram. Han skriver som den som är van att berätta. Det finns i hans stil ingenting trevande, ingenting av sökande efter de rätta orden. En historiker brukar, om han känner sitt ansvar, få tänka igenom uttryck efter uttryck, sats efter sats, för att återge vad han kommit fram till i historien som en möjlighet eller en sanning, och inte mera. Av denna prövning av ord och meningar har Moberg till synes intet behov.

Han skriver nämligen om sig själv mot bakgrunden av svensk historia. Att så förhåller sig framgår av bokens titel. Det framgår sedan alldeles överväldigande vid läsningen, i denna del mer än i den förra. Där skrev han, trogen sitt program att boken skulle handla om folket, en historisk essayistik om det som det inte går att skriva historia om, eftersom källorna är så sparsamma. För det nya avsnittet har han källor tillräckligt, och passar de inte får de verkligen skylla sig själva. Då tillgriper han Fabian Månsson (en utmärkt författare i sitt slag!) och gör honom till källskrift. Varför inte? »Min svenska historia» går ut på att framföra vad Vilhelm Moberg tycker, och om han tycker detsamma som författaren till »Sancte Eriks gård», då är ju de båda överens.

På sådana grunder tycker Vilhelm Moberg en mängd saker om många händelser och människor, minst kanske om de nio tiondelar av Sveriges invånare som enligt hans

eget löfte skall dominera berättelserna. Inte oväntat tycker han bra om Engelbrekt, om vilken han också tycker att denne »hade en magisk makt över sitt folk» och annat sådant. Som smålänning tycker han om Dacke, vilken hade den dubbla förtjänsten att han gjorde uppror och att han kom från samma trakt som Moberg själv. De är nog i släkt med varandra. Han tycker illa om Karl Knutsson Bonde, som avrättade fyra bönder utanför Västerås, något som påpekas flera gånger; det var otvivelaktigt illa gjort av Karl Knutsson, kanske redan 1437, värre efter 1971 års bedömning. Allt som allt tycker Vilhelm Moberg, det tål att upprepas, både det ena och det andra.

Även en genial historiker skulle väl till sist bli tveksam inför allt tyckande och vilja söka sig tillbaka till kritiska avvägningar och kanske till verkligheten. Inte så Moberg, och med all rätt. Han ger sig inte ut för att vara historiker. Han kallar sig med ett välfunnet uttryck historievandrare. Han strövar efter eget behag kors och tvärs genom århundraden, väljer ut vad han vill ha till bakgrund, målar upp denna med intuitiv säkerhet så att den syns och ställer så upp sig själv emot den. Det är stort skickligt gjort, och anakronismerna pryder verket.

Liksom i första delen är också nu några fristående essayer kanske de bästa. I andra delen handlar en sådan essay om brödet, en annan om skogen. Av dessa två är den om skogen sådan att den en gång bör ha sin givna plats i ett urval av Vilhelm Mobergs skrifter. Den om brödet är inte fullt på samma nivå, men också den särdeles läsvärd, trots några skönhetsfläckar. Mobergs uppfattning om det religiösa inslaget i brödbakningen är tämligen ytligt grundad, och i sin majestätiska bedömning av bonden Pavo har han, märkligt nog, kommit att balansera farligt nära peko-
ralets rand.

Det är inte lätt att kritisera Moberg. Dels skriver han alltså så bra, dels finns det, om

man accepterar honom som historievandrare och inte som historieskrivare, inte stor anledning att kritisera. Man önskar honom lycka till för fortsättningen. Närmast kommer han att tycka illa om Gustaf II Adolf, förmodligen också om Karl IX, som var hårdhänt

med bönder; inte precis den vanliga allmog, dessa två. Värre blir det en gång med Karl XII. Vilhelm Moberg ställd inför en tragedi, eller riktigare, med en tragedi som bakgrund: det blir ingen lätt uppgift att behärska den situationen med värdighet.

JAN-OLOF SUNDELL:

Konstruktiv konservatism

En inte helt okänd socialistisk skribent brukade för några år sedan säga, att den ende konservative intellektuelle i Sverige var Leif Carlsson. Utan att vilja förta omdömet giltighet i och för sig beträffande Svenska Dagbladets kulturchef kan man ändå konstatera, att vederbörande skribents sakkunskap på området måste ha varit begränsad. Omdömet var inte sant då det fälldes, och det är inte mer sant i dag. I själva verket finns förutom Leif Carlsson en hel rad personer med en konservativ grundinställning, som med rätta förtjänar att betecknas som intellektuella. Inte minst torde läsarna av Svensk Tidskrift vara medvetna om detta sakernas tillstånd.

Även om den icke okända socialistiska skribentens omdöme alltså var felaktigt, finns det samtidigt goda skäl att förmoda att detta synsätt är representativt för vad en dåligt informerad och ganska okunnig radikal opinion tror beträffande konservatismen i vårt land. Den radikala standarduppfattningen om konservatismen är utpräglad slentrianmässig. Till att börja med sätter man ofta likhetstecken mellan konservativ och reaktionär. Om inte detta skulle räcka, talar man i stället om

att den konservative vill slå vakt om det bestående. Det tycks vara närmast intellektuellt och emotionellt omöjligt för radikaler att inse, att konservativa kan vara framstegsvänliga, konstruktiva, ja t o m medvetet arbeta på att förändra det samhälle vi i dag lever i.

Författarna till debattboken »Kämpande konservatism» (Natur och Kultur, capris 21 kr) anser att det inte bara är fullt möjligt utan också nödvändigt att vara konservativ i den tid vi lever i. Ett litet förtydligande kan här vara på sin plats. Begreppet konservatism som det här användes innefattar i sig åtskilligt av liberalism. Det är i och för sig inte så konstigt. De ideologiska skillnaderna har blivit mindre, och de konservativa är idag angelägna att försvara och vidareutveckla värden och institutioner som de tidigare varit motståndare till.

En bidragande orsak till den radikala vrångbilden av dagens svenska konservatism torde vara den tämligen ringa aktivitet i samhällsdebatten som utvecklats från konservativt håll. Konservativa debattböcker av ideologisk karaktär har varit tunnsådda på senare år i förhållande till den formliga flod av vänster-

litteratur som flödat över de svenska bokhandelsdiskarna. Under de sista fem åren är det egentligen bara Erik Anners och Gustaf Delin, »Framtidens politiska villkor», trion Arfwedson, Björck och Sandebring, »Moderat samhällssyn» och Staffan Burenstam Linder, »Statsmakt eller maktstat», som man osökt drar sig till minnes. Kämpande konservatism återgår ursprungligen på en artikelserie i Svenska Dagbladet i början av 1971. Förutom de där publicerade inläggen, som i flera fall utvidgats och kompletterats, har boken fått ytterligare tre, författade av Per G Andreen, Anders Björck och Leif Carlsson.

Det var Uppsalaprofessorn Stig Strömholm, som inledde diskussionen i Svenska Dagbladet, och det är också hans inlägg som här utgör ingress till de övriga skribenternas uppsatser. Strömholm söker fixera frågeställningarna och ramen. Han jämför den äldre svenska konservatismen med de uppgifter som finns i dag och pläderar för en värdekonservatism, som ställer stora krav på intellektuell hederlighet hos dess företrädare. Det får inte bli fråga om ett parti som är knutet till klassintressen: »Det finns bara en styrka för en politik som inte vill bygga på armstyrka eller friande till gruppintressen, det är dess intellektuella och moraliska kvalitet... Skall en värdekonservatism få gehör, får den inte ens kunna misstänkas för att stå i gruppintressenas tjänst.» Till gruppintressena vill Strömholm – i likhet med författarna till Moderat samhällssyn – föra också bindningar till det privata näringslivet. De målsättningar som finns inom näringslivet, främst en effektiv produktion och vinstgivande företag, är i och för sig riktiga, men Strömholm anser att de inte räcker till vid den mer omfattande bedömning av samhällets problematik som de politiskt aktiva konservativa måste företräda: »Men för en humanistiskt inriktad konservatism, som vill slå vakt om det mänskliga och verka för mänskligare miljöer, kan prioriteringen mellan produktion och andra intres-

sen bli en punkt där ett principiellt oberoende gentemot specifika näringsintressen måste fastslås.»

Kvaliteten på bidragen är genomgående hög, man läser boken med stort intresse. Inför några av inläggen kan det finnas anledning att känna en viss tveksamhet, framför allt då Claes Ryn, »Har vår kultur en framtid?», som den svepande rubriken lyder. Det kan finnas anledning att i annat sammanhang återkomma till den konservatism som Ryn representerar. Gunnar Ungers avslutande rader som svar på frågan »Varför konservativ» är utomordentligt charmerande och utgör inte minst stilistiskt något av det bästa som flutit från denna eleganta penna.

De tre inlägg som jag funnit mest stimulerande och tänkeväckande är Leif Carlssons funderingar om »Konflikt i balans», Anders Björcks »Dynamisk konservatism» och Erik Anners »Ideologi för västerlandets intellektuella?»

En viktig utgångspunkt för Anners resonemang är att utbildningsexplosionen skapar ett både ideologiskt och kunskapsmässigt underlag för att utbreda en framstegsvänlig konservatism bland morgondagens intellektuella i västerlandet. Inom 10–15 år kommer i USA och i Europa minst 30 procent av befolkningen att ha högre utbildning på postgymnasial nivå: »Det yttersta syftet med denna utbildning har varit, är och kommer att vara att lära människor att inhämta fakta, innan de faller värdeomdömen, och att tänka självständigt och kritiskt. En politisk ideologi som omutligt håller fast idén om den objektiva sanningen borde därför väcka spontan respekt hos dessa högutbildade.» Även om denna bedömning kan förefalla mycket optimistisk finns här obestridligen en stor chans för ett ökat underlag för en modern och framstegsvänlig konservativ politik. Men som Anners själv konstaterar, en konservativ ideologi för de intellektuella får inte innebära ett slags elitstyre i form av en meritokrati, där det går

vattentäta skott mellan de högtbildade och folket i dess helhet. Nej, det är tvärtom angeläget att de högtbildade anstränger sig att skapa en långt bredare kontaktyta mellan vetenskapsmännens sätt att tänka och befolkningens stora flertal: »Att sätta sig i spetsen för morgondagens intellektuella för att skapa den djupare medmänskliga förståelse, som så trängande behövs, borde vara ledstjärnan för dagens unga konservativa.»

Det är utomordentligt väsentligt att män-

Den högtbildade klassen har alltid varit en liten grupp i samhället. Men den har alltid varit den ledande klassen. Den har alltid varit den klassen som har skapat den civilisation som vi lever i. Den har alltid varit den klassen som har varit ansvarig för den utveckling som vi ser omkring oss. Den har alltid varit den klassen som har varit ansvarig för den kultur som vi älskar. Den har alltid varit den klassen som har varit ansvarig för den vetenskap som vi respekterar. Den har alltid varit den klassen som har varit ansvarig för den konst som vi uppskattar. Den har alltid varit den klassen som har varit ansvarig för den religion som vi tror på. Den har alltid varit den klassen som har varit ansvarig för den politik som vi lever under. Den har alltid varit den klassen som har varit ansvarig för den ekonomi som vi lever i. Den har alltid varit den klassen som har varit ansvarig för den lag som vi följer. Den har alltid varit den klassen som har varit ansvarig för den etik som vi eftersträvar. Den har alltid varit den klassen som har varit ansvarig för den moral som vi försöker leva efter. Den har alltid varit den klassen som har varit ansvarig för den värde som vi försöker förstå. Den har alltid varit den klassen som har varit ansvarig för den sanning som vi försöker upptäcka. Den har alltid varit den klassen som har varit ansvarig för den rätt som vi försöker försvara. Den har alltid varit den klassen som har varit ansvarig för den godhet som vi försöker förverkliga. Den har alltid varit den klassen som har varit ansvarig för den kärlek som vi försöker förstå. Den har alltid varit den klassen som har varit ansvarig för den hopp som vi försöker ha. Den har alltid varit den klassen som har varit ansvarig för den tro som vi försöker ha. Den har alltid varit den klassen som har varit ansvarig för den kärlek som vi försöker ha. Den har alltid varit den klassen som har varit ansvarig för den hopp som vi försöker ha. Den har alltid varit den klassen som har varit ansvarig för den tro som vi försöker ha.

niskorna i framtiden upplever att de själva styr den förändring av samhället, som hela tiden sker, i stället för att styras av utvecklingen. Helt kan naturligtvis ett sådant idealtillstånd aldrig uppnås, men man kan komma betydligt längre än vi hittills gjort. En konstruktiv konservatism av den framåtsyftande typ, som Kämpande konservatism representerar, har därför en väsentlig funktion att fylla i det samhälle som håller på att växa fram.

Det är utomordentligt väsentligt att män-

Den högtbildade klassen har alltid varit en liten grupp i samhället. Men den har alltid varit den ledande klassen. Den har alltid varit den klassen som har skapat den civilisation som vi lever i. Den har alltid varit den klassen som har varit ansvarig för den utveckling som vi ser omkring oss. Den har alltid varit den klassen som har varit ansvarig för den kultur som vi älskar. Den har alltid varit den klassen som har varit ansvarig för den vetenskap som vi respekterar. Den har alltid varit den klassen som har varit ansvarig för den konst som vi uppskattar. Den har alltid varit den klassen som har varit ansvarig för den religion som vi tror på. Den har alltid varit den klassen som har varit ansvarig för den politik som vi lever under. Den har alltid varit den klassen som har varit ansvarig för den ekonomi som vi lever i. Den har alltid varit den klassen som har varit ansvarig för den lag som vi följer. Den har alltid varit den klassen som har varit ansvarig för den etik som vi eftersträvar. Den har alltid varit den klassen som har varit ansvarig för den moral som vi försöker leva efter. Den har alltid varit den klassen som har varit ansvarig för den värde som vi försöker förstå. Den har alltid varit den klassen som har varit ansvarig för den sanning som vi försöker upptäcka. Den har alltid varit den klassen som har varit ansvarig för den rätt som vi försöker försvara. Den har alltid varit den klassen som har varit ansvarig för den godhet som vi försöker förverkliga. Den har alltid varit den klassen som har varit ansvarig för den kärlek som vi försöker förstå. Den har alltid varit den klassen som har varit ansvarig för den hopp som vi försöker ha. Den har alltid varit den klassen som har varit ansvarig för den tro som vi försöker ha. Den har alltid varit den klassen som har varit ansvarig för den kärlek som vi försöker ha. Den har alltid varit den klassen som har varit ansvarig för den hopp som vi försöker ha. Den har alltid varit den klassen som har varit ansvarig för den tro som vi försöker ha.